

Opgave 1 ~ Supyire

Hieronder staan een aantal telwoorden in het Supyire:

5 kaŋkuro

14 kε ná sicyèèrè

24 beŋjaaga ná sicyèèrè

32 beŋjaaga ná kè ná shùùnnì

71 beetaànrè ná kέ ná nìŋkìn

171 ñkwuu shuunnì ná kέ ná nìŋkìn

408 kàmpwòò ná báátàànrè

813 kàmpwòhii shuunnì ná kέ ná tàànrè

Vraag 1

Schrijf de volgende getallen in cijfers:

- a) baatàànrè
- b) kàmpwòhii sicyεεré ná kέ ná nìŋkìn
- c) ñkwuu taanré ná béŋjáágá
- d) kàmpwòò ná ñkwuu shuunnì ná bééshùùnnì
- e) beŋjaaga ná kàŋkùrò

Vraag 2

Schrijf de volgende cijfers voluit (inclusief de tonen):

- a) 65
- b) 190
- c) 1567

Noot 1: Het Supyire wordt gesproken in Mali door ongeveer 350.000 mensen.

Noot 2: Een ´ geeft een hoge toon aan en ` een lage toon. Als er geen toon op een lettergreep is aangegeven, heeft de lettergreep een middentoon.

Noot 3: De ŋ is een velare nasaal (als in Ned. *ring*). De ε klinkt als *e* in Ned. *hek*, de ɔ als *o* in Ned. *hok*.

Opgave 2 ~ Quechua

In het Quechua van Noord-Junín (Centraal Peru) kan de stam van een werkwoord gevolgd worden door allerlei achtervoegsels die iets toevoegen aan de betekenis van de werkwoordsvorm in zijn geheel. De uitgangen die tijd, persoon en wijze aangeven staan, al dan niet gecombineerd, aan het einde van het woord. Een van deze einduitgangen is altijd verplicht aanwezig, want een stam mag niet los voorkomen.

Het meervoud kan in het werkwoord worden aangegeven, maar de achtervoegsels die dat doen zijn niet verplicht. Daarbij kent het Quechua van Noord-Junín drie aspectcategorieën, perfectief (PF), imperfectief (IMPF) en gewoonte (GEW), die op verschillende manieren worden aangeduid, alsook vormen die niet voor aspect gemarkeerd zijn. Achtervoegsels die meervoud en aspect aangeven behoren geen van beide tot de eindgroep en zijn nauw met elkaar verbonden.

Bekijk de volgende vormen van het werkwoord ‘praten’ (stam: *rima-*):

rimapa:kunki	‘jullie praten’	
rimara:ričinči	‘wij (jij en ik) hebben haar/hem/n (eindelijk) laten praten’	(PF)
rimarkayan	‘zij zijn aan het praten’	(IMPF)
rimarun	‘hij/zij heeft (eindelijk) gepraat’	(PF)
rimakurkan	‘zij praten altijd’	(GEW)
rimara:riči:	‘wij (anderen en ik) hebben hem/n (eindelijk) laten praten’	(PF)
rimačipa:kunki	‘jullie laten haar/hem/n praten’	
rimara:ri:	‘wij (anderen en ik) hebben (eindelijk) gepraat’	(PF)
rimaračín	‘hij/zij heeft haar/hem/n (eindelijk) laten praten’	(PF)
rimayanki	‘jij bent aan het praten’	(IMPF)
rimači:	‘ik laat haar/hem/n praten’	
rimara:rinči	‘wij (jij en ik) hebben (eindelijk) gepraat’	(PF)
rimaya:čínki	‘jij bent bezig haar/hem/n te laten praten’	(IMPF)
rimarkaya:čín	‘zij zijn bezig haar/hem/n te laten praten’	(IMPF)
rimačikurkan	‘zij laten haar/hem/n altijd praten’	(GEW)
rima:	‘ik praat’	

Vraag 1

Wat zijn de verschillende manieren om het meervoud aan te geven?

Vraag 2

Welke achtervoegsels worden gebruikt om de aspecten aan te geven?

Vraag 3

De werkwoordsvormen die in het Nederlands met 'laten' vertaald moeten worden noemen we *causatief*, omdat ze het 'doen plaatsvinden' van de handeling uitdrukken. Geef de volgoreregels die gelden voor de achtervoegsels die aspect, meervoud en causatief aanduiden.

Vraag 4

Welke andere vormveranderingen treden er op in de werkwoordsvorm wanneer de causatiefaanduiding wordt toegevoegd?

Noot: De dubbele punt geeft klinkerlengte aan. De *č* wordt als *tsj* uitgesproken. De klemtoon ligt op de voorlaatste lettergreep of op de eindklinker, wanneer die lang is.

Opgave 3 ~ Nederlands

In de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS, p.984) wordt aan het begin van de paragraaf over “hulpwerkwoorden van modaliteit” het volgende gezegd:

De werkwoorden *kunnen*, *moeten*, *(be)hoeven*, *mogen*, *willen* en *zullen* kunnen op verschillende manieren gebruikt worden. In:

- (1) Jan *kan* wel *verhinderd* zijn.

zegt *kan* iets over het verhinderd zijn van Jan, namelijk dat het mogelijk is. Zin (1) kan dus omschreven worden met ‘Het is mogelijk dat Jan verhinderd is’ of ‘Het kan zó zijn dat Jan verhinderd is’. We noemen dit gebruik van *kunnen* EIGENLIJK MODAAL. Op deze manier gebruikt geven de hulpwerkwoorden van modaliteit uitdrukking aan de houding van de spreker of iemand anders ten opzichte van de inhoud van de zin waarin ze voorkomen [...].

In (2) wordt *kunnen* heel anders gebruikt:

- (2) Jan *kan* niet *komen*.

In de meest voor de hand liggende opvatting van deze zin zegt *kan* iets over Jan, namelijk dat hij tot iets (namelijk ‘komen’) in staat is, wat dan weer ontkend wordt door *niet*. Mogelijke omschrijvingen zijn ‘Jan is niet in staat te komen’ en ‘Jan verkeert in de onmogelijkheid te komen’. Dit gebruik van *kunnen* noemen we ONEIGENLIJK MODAAL.

Kort gezegd: Als *kunnen* een eigenschap of toestand (‘in staat zijn tot’) van het onderwerp aanduidt, is het “oneigenlijk modaal”; als het daarentegen aangeeft hoe de spreker de situatie inschat (‘mogelijkheid’), is het “eigenlijk-modaal”.

Bekijk nu de volgende zinnen met *kunnen*:

- (3) Klaas-Jan kan goed voetballen.
- (4) De tafel kan vervoerd worden.
- (5) Fidel kan wel ziek zijn.
- (6) Katja kan ook op het feestje komen.
- (7) Jan kan knap vervelend zijn.
- (8) Jan kan een goede advocaat worden.
- (9) U kunt op de bank gaan zitten.
- (10) Het kan gaan regenen.

Vraag 1

Verdeel deze zinnen over de twee categorieën “eigenlijk-modaal” en “oneigenlijk-modaal”. Licht al je beslissingen toe. Let op: er zitten lastige gevallen bij (anders zaten ze niet in de Taalkunde-Olympiade!); het is mogelijk dat een of meer voorbeelden vrijwel even goed in elk van de twee categorieën past. Licht in zo’n geval voor *elk* van de twee categorieën toe waarom je vindt dat de zin er in past.

Behalve dat je onderscheid kunt maken naar de dingen waar *kunnen* iets over zegt, kun je ook de vraag stellen wat het voor effect heeft op wat je in de communicatie *doet* met een zin waar *kunnen* in staat. Bijvoorbeeld: stel dat zin (10) een reactie is op de vraag “Zal ik een paraplu meenemen?”. Dan is het duidelijk dat de zin bedoeld is als het *advies* om de paraplu inderdaad mee te nemen, niet als het advies om de paraplu thuis te laten. Iets technischer gezegd: het tekstje (11)a is coherent, terwijl (11)b incoherent is (dat wordt aangeduid met ‘#’).

- (11)a Het kan gaan regenen. Dus neem je paraplu maar mee.
- b #Het kan gaan regenen. Dus laat je paraplu maar thuis.

Wat dat betreft gedraagt zin (10) zich hetzelfde als een zin die er alleen maar van verschilt doordat *kunnen* er niet in staat: zie de parallelie tussen (11) en de twee mini-tekstjes in (12) (waarbij we er natuurlijk van uitgaan dat de context ook hetzelfde is):

- (12)a Het gaat regenen. Dus neem je paraplu maar mee.
- b #Het gaat regenen. Dus laat je paraplu maar thuis.

Vraag 2

Als we ervan uitgaan dat het gebruik van *kunnen* toch wel iets uitmaakt voor de communicatieve handeling (hier: adviseren) die de spreker van (10) uitvoert, wat is dat dan volgens jou?

Vraag 3

a) Ga na of je antwoord op opgave b) ook opgaat voor de voorbeelden (3) t/m (8) (sla (9) over), opgevat als communicatieve handelingen (b.v. advies); construeer daartoe voor elk van die gevallen mini-tekstjes zoals (11) en (12). Bijvoorbeeld: als zin (1) uit de *ANS* (*Jan kan wel verhinderd zijn*) gebruikt wordt in de context van een afscheidsreceptie, dan kan het communicatieve effect van de zin een verzoek zijn: *Jan kan wel verhinderd zijn, dus zou jij alsjeblieft het praatje willen houden?*, vergeleken met *Jan is verhinderd, dus zou jij alsjeblieft het praatje willen houden?*

b) Als je al je mini-tekstjes overziet, beantwoord dan tot slot de vraag: Wat maakt het onderscheid tussen eigenlijk-modaal en oneigenlijk-modaal uit voor het communicatieve effect van *kunnen*?

Opgave 4 ~Akkadische verleden tijd

Het Akkadisch is een Semitische taal die vanaf ongeveer 2500 v. Chr. tot het begin van de jaartelling werd gesproken in Mesopotamië, het huidige Irak. Deze opgave gaat over het zogeheten Oud-Babylonisch, het dialect van het Babylonische Rijk.

Hieronder staan eenentwintig Akkadische werkwoorden met hun betekenis. In het rijtje rechts staat de verleden tijd 3^e persoon enkelvoud van die werkwoorden (bijv. ‘hij/zij liep’), maar in een andere volgorde.

alākum <i>gaan</i>		īmil
amārum <i>zien</i>		īprus
apālum <i>antwoorden</i>		īmur
arāḥum <i>verorberen</i>		uṣi
banûm <i>bouwen</i>		illik
ḫalāṣum <i>uitpersen</i>		uṣib
maqātum <i>vallen</i>		īriq
nadānum <i>geven</i>		iḫluṣ
nakārum <i>veranderen</i>		išlul
naṭāpum <i>uitrukken</i>		ikkir
parāsum <i>snijden</i>		išām
ramûm <i>gooien</i>		urid
rāmum <i>houden van</i>		ibni
šalālum <i>roven</i>		iddin
šālum <i>vragen</i>		irām
šāmum <i>kopen</i>		imqut
wašābum <i>zitten</i>		irmi
wamālum <i>bedekt worden</i>		īpul
warāqum <i>geel worden</i>		iṭṭip
warādum <i>af dalen</i>		išāl
waṣûm <i>uitgaan</i>		īruḫ

1. Geef de betekenis van de verleden tijden.
2. Eén van de werkwoorden heeft een onregelmatige verleden tijd. Welke is dat? Welke verleden tijd zou je verwachten?
3. Welke verleden tijd verwacht je voor de volgende werkwoorden?

lakādum *rennen*

alātum *opslokken*

kānum *recht zijn*

watārum *overvloedig worden*

wabālum *dragen*

nadûm *werpen, leggen*

awûm *spreken*

Klinkers met een macron (lengtestreep) of circumflex (dakje) worden lang uitgesproken. De <h> spreek je uit als de Nederlandse *ch* in *toch*. De <q> wordt wat verder achterin de mond uitgesproken dan de Nederlandse *k*. De <š> en <ſ> worden meestal uitgesproken als respectievelijk de Nederlandse *sj* in *haasje* en *ts* in *bots*. We weten niet zeker hoe de <t> werd uitgesproken.

Opgave 5 ~ Javaans

Javaans is een Austronesische taal, verwant aan het Indonesisch, die wordt gesproken op het eiland Java. Tot in de twintigste eeuw werd de taal geschreven met een speciaal Javaans schrift.

Hieronder staan twee lijsten. In de eerste vind je een aantal woorden in Javaans schrift; de tweede lijst bevat de uitspraak van deze woorden met hun betekenis. (In deze opgave is de betekenis van de woorden overigens niet van belang.)

LIJST 1

a)	f)	k)	p)
b)	g)	l)	q)
c)	h)	m)	r)
d)	i)	n)	s)
e)	j)	o)	t)

LIJST 2

1) <i>gopès</i> ‘gesleten’	11) <i>gəhèm</i> ‘geheim’
2) <i>ḥajar</i> ‘onderwijzen’	12) <i>wètèḥ</i> ‘lange stok’
3) <i>ḍugḍèr</i> ‘volksfeest’	13) <i>ḥambəl</i> ‘sambal maken’
4) <i>boranḡ</i> ‘voetangel’	14) <i>malikat</i> ‘engel’
5) <i>məḥcalanḡ</i> ‘politieagent’	15) <i>pəntil</i> ‘vruchtknop’
6) <i>təluḥ</i> ‘hekserij’	16) <i>kantor</i> ‘kantoor’
7) <i>kəsiriḡ</i> ‘geschampt’	17) <i>kiḥcanḡ</i> ‘gezel’
8) <i>kontab</i> ‘bekend’	18) <i>jawa</i> ‘Java’
9) <i>juruh</i> ‘suikerstroop’	19) <i>cabanḡ</i> ‘afdeling’
10) <i>babad</i> ‘geschiedenis’	20) <i>yumani</i> ‘onderwereld’

Vraag 1

Geef aan welk woord bij welke uitspraak hoort.

Je hoeft op je antwoordblad niet alle woorden over te schrijven; geef de overeenkomsten aan in de vorm (a-5), (b-3) enz. (Wel kun je voor jezelf natuurlijk de juiste uitspraak onder de woorden in Lijst 1 noteren.)

Vraag 2

Schrijf van onderstaande Javaanse woorden de uitspraak op:

- 1) ᮊᮧᮒᮧᮒ 'cultuur';
- 2) ᮊᮧᮒ 'steeds maar';
- 3) ᮊᮧᮒᮧᮒᮧᮒ 'knikkebollen';
- 4) ᮊᮧᮒᮧᮒᮧᮒ 'buis';
- 5) ᮊᮧᮒᮧᮒᮧᮒᮧᮒ 'scheef'.

Noot:

ə klinkt als *e* in *lopen*

è klinkt als *e* in *bel*

c klinkt als *tsj* in *tsjilpen*

d klinkt als een 'dikke' *d*

g klinkt als *g* in het Engelse *girl*

j klinkt als *j* in *jungle*

ñ klinkt als *nj* in *Spanje*

ŋ klinkt als *ng* in *zingen*